

פרשת שלח שנת תש"פ

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הוואיל משה ושא"ס

הוואיל משה

וּכְתַבּוּ הַמְּפֹרָשִׁים, דֵּהֲטַעַם שֶׁהַהוֹרֵג כֶּהֵן גָּדוֹל אֵין לוֹ כִּפְרָה לְעוֹלָם וְאִינוּ יוֹצֵא מֵעִיר מִקְלָטוֹ, הוּא מְשׁוּם דַּחְטָא בְּמִכְפָּר וּמְשׁוּ״ה אֵין לוֹ כִּפְרָה בְּמִיתַת כֶּהֵן, דּוּמָה לְמָה שְׁאִמְרוּ אֵין קְטִיגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר עֵיִי״ש, וְזֶהוּ כּוּוֹנַת שְׁאוּל בְּאוֹמְרוֹ עֲמוּד עָלֵי וּמוֹתַנִּי, לְפִי שִׁישׁ בִּידֵי עוֹן דְּשִׁפְכוֹת דְּמִים, וְכִי תִימָא כִּיוֹן דְּלֹא אֲתָרוּ בֵּיה אָף שֶׁהִיָּה מְזִיד הַכְּתוּנַת מִכְפָּר, לְזֶה אָמַר כִּי אֲחֻזַּתְנִי הַשְּׁבִיץ, כְּלוֹמַר אֲנִי חֲטָאֵתִי בְּמִכְפָּר, דֵּהֵיִינוּ בְּכְתוּנַת שְׁהַרְגֵתִי הַכְּהֹנִים, וּמְשׁוּ״ה אֵין לִי כִּפְרָה בְּבִגְדֵי כְּהוֹנָה דּוּמִיא דֵּהוֹרֵג כֶּהֵן גָּדוֹל דְּאֵין לוֹ כִּפְרָה לְעוֹלָם עֵיִי״ש, וְאִיכּ״ל י״ל הֵׁן לְפִי״מ דְּאִיתָא בְּשִׁמּוֹת רַבָּה (פְּרָשָׁה ל״א) שְׁמִשָּׁה הִיָּה כֶּהֵן וְשִׁימַשׁ כָּל הָאַרְבַּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר, וְעֵיִין בְּתוֹס׳ מִסְכַּת בִּ״ק (דָּף כ״ה), נִמְצָא חֲטָאָה בְּמִכְפָּר וְאֵין קְטִיגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר, וְלִכְּן לֹא הִיָּה מִכְפָּרִין בְּגֵדֵי כְּהוֹנָה, וְלִקְתָּהּ בְּנִגְעִים עַכ״ד הַמְשַׁעֵן הַמִּים.

וְאִיתָא בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן דְּלִכְּן הֲלָכוּ הַמְּרַגְלִים לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ חֻזְקָה וְלִקְנוֹתָהּ עֵיִי״ש, אֲמַנָּם אִם אֲרָץ יִשְׂרָאֵל מוֹחֻזְקַת מַאֲבוֹתֵינוּ, אִיכּ״ל לֹא הוֹצֵרְכוּ הַמְּרַגְלִים לִילֵךְ וְלִקְנוֹתָהּ דֵּהָא כְּבֵר נִקְנִית לָנוּ מַאֲבוֹתֵינוּ, וְעֵיִין בְּגֵרֵשׁ כְּרַמֵּל שְׁכַתְּבָא דְּלִכְּן אָמַר מְשַׁרְעֵיָה וְהַתְּחַזְקֵתָם וְלִקְחֵתָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ, דְּמִשְׁרַעֲיָה רִצָּה שֶׁהַמְּרַגְלִים יִקְנוּ חֻזְקָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל כִּיוֹן דְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֵינָה מוֹחֻזְקַת מַאֲבוֹתֵינוּ, וְלִכְּן אָמַר לָהֶם שִׁיאֲסַפּוּ מִפִּירוֹת הָאָרֶץ דְּאִסִּיפַת פִּירוֹת הָאֵילָן קוֹנָה בְּחֻזְקָה, כְּדִאִיתָא בְּחו״מ (ס״ קצ״ב ס״א), וְכֵן הוּא דַּעַת הַרְמַב״ם בַּהֲלֵי מְכִירָה (פ״א ה״ט), וְעֵיִין רִצָּה מְשַׁרְעֵיָה שִׁיְהִיָּה לְבַנְיָי חֻזְקָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל עֵיִי״ש.

וְעֵיִין בְּסִפְרָא נַחֲלַת עֲזֵרְיָאֵל (בְּפִרְשָׁתָן) שֶׁהִבִּיא בְּשֵׁם הַזֹּרַע בְּרַךְ דְּכוּוֹנַת הַמְּרַגְלִים בְּמָה שְׁלֹא רִצּוּ לִיכְנֵס לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל הִיתָה, כִּי אָמְרוּ שְׁאֵין לָהֶם זְכוּתִים שִׁיעֲמִדּוּ לָהֶם, וְלִכְּן אָמְרוּ נִתְּנָה רֵאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרִימָה, כִּי אָמְרוּ פֶּן נִבּוֹא בִיד הָאֲמוּרִים לְהַשְׁמִידֵנוּ, מְשׁוּם דְּאֵין לָנוּ זְכוּת עֲצִמִינוּ, וְכַתְּבָא ע״ז הַנַּחֲלַת עֲזֵרְיָאֵל, דְּאִם אֲרָץ יִשְׂרָאֵל מוֹחֻזְקַת לָנוּ מַאֲבוֹתֵינוּ, אִיכּ״ל אֲפִילוּ אִם אֵין לָהֶם זְכוּת, מְגִיעַ לָהֶם אֲרָץ יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה עֵיִי״ש, וְעֵיִין בְּסִפְרָא בְּנִין אֲרִיאֵל מָה שֶׁהֲאֲרִיךְ בּוֹה.

וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהִבְיָא רֵאשִׁי דְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל מוֹחֻזְקַת מַאֲבוֹתֵינוּ, דְּנוֹדַע קוֹשִׁית הַמְּפֹרָשִׁים דֵּהֵיאךְ נִשְׂא יַעֲקֹב אֲבִינוּ שְׁתֵּי אַחִיוֹת, כִּיוֹן דֵּהָאֲבוֹת קִיִּימוּ כָּל הַתּוֹרָה עַד שְׁלֹא נִתְּנָה, וְהַרְמַב״ן בְּפִרְשָׁתָא תוֹלְדוֹת (פְּרָשָׁה כ״ו) כַּתְּבָא לְתַרְנָן, דֵּהָאֲבוֹת לֹא קִיִּימוּ כֶּהֵן רַק בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּחו״ל עַכ״ד.

וַיִּזְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלַחוּ כָּל נְשִׂיא בְּהֵם: וּבְרַשִׁיז״ל הִבִּיא מִמֶּדְבָּר (פְּרָשָׁה ט״ז), לְמָה נִסְמַכָּה פְּרֻשַׁת מְרַגְלִים לְפִרְשַׁת מְרִים, לְפִי שְׁלִקְתָּהּ עַל עֶסְקֵי דְבָה שְׁדַבְּרָה בְּאַחִיָּה, וְרַשְׁעִים הִלְלוּ רֵאוּ וְלֹא לִקְחוּ מוֹסֵר, ע״כ״.

וּבְסִפְרָא מֵאִיר עֵינֵי חֲכָמִים מֵהַגְּהָרָא מֵאוֹסְטְרָאוּצָא זְצ״ל (מֵהַדְּרוּאָה תְּלִיתָא דָּף צ״ה) הִקְשָׁה, דְּמָה מוֹסֵר הִיָּה לָהֶם לִיקָח, דְּמָה הַדְּמִיוֹן שֶׁל דְּבַת מְרִים לְדְבַת הָאָרֶץ, הֵיא הַמְּרַגְלִים לֹא דְבָרוּ אֲלֵא עַל חֲתִיכַת הָאָרֶץ, וּמְרִים הִיתָה מִדְּבַרְתָּ בְּמִשָּׁה רַבִּינוּ ע״ה, וְמָה רֵאשִׁי מְזֶה עַל אִיסוּר דִּיבּוּר לְשׁוֹן הַרְעָה עַל עֲצִים וְאַבְנִים שְׁאֵינָם מִקְפִּידִים עַל בְּזִיוּנָם עַכ״ק.

וְהַנְּבִס״ד, דְּאִיתָא בְּמִסְכַּת עֵרְכִין (דָּף ט״ו), אָמַר ר׳ שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי א״ר יוֹנָתָן, עַל שְׁבַע דְּבָרִים נִגְעִים בְּאִים, עַל לְשׁוֹן הַרְעָה וְעַל שִׁפְכוֹת דְּמִים וְכו׳, וּפְרִיךְ הַגַּמ׳, אֵינִי, וְהָא אָמַר עֲנִי בַר שְׁשׁוֹן, לְמָה נִסְמַכָּה פְּרֻשַׁת בְּגֵדֵי כְּהוֹנָה לְפִרְשַׁת קְרַבְנוֹת, לּוֹמַר לָךְ מָה קְרַבְנוֹת מִכְפָּרִין אָף בְּגֵדֵי כְּהוֹנָה מִכְפָּרִין וְכו׳, מְעִיל מִכְפָּר עַל לְשׁוֹן הַרְעָה, אָמַר הַקְּב״ה יֵבֵא דְבַר שְׁבַקוּל (פְּעַמּוֹנֵי הַמְעִיל נִשְׁמַעִין) וַיִּכְפַּר עַל מַעֲשֵׂה הַקּוֹל (לְשׁוֹן הַרְעָה) וְכו׳, לֹא קָשִׁיָּא הֵיא דֵּהָאֵנוּ מַעֲשִׂיו (שְׁנַתְקוּטָטוּ עַל יְדֵיהָ), הֵיא דְּלֹא אֵהָנוּ מַעֲשִׂיו עֵיִי״ש, וְלִפִּי״ז כַּתְּבָא בְּסִפְרָא מְשַׁעֵן הַמִּים (פְּרֻשַׁת מְצוּרָה) לְהַקְשׁוֹת, דְּאִמָּאֵי לִקְתָּה מְרִים בְּצַרְעַת עַל לְשׁוֹן הַרְעָה, הֵיא לֹא אֵהָנוּ מַעֲשִׂיהָ, וְהִיכָא דְּלֹא אֵהָנוּ מַעֲשִׂיו בְּגֵדֵי כְּהוֹנָה מִכְפָּרִין, וְאִיכּ״ל הֵיא מֵהַרְאוּי שֶׁהַבְּגָדֵי כְּהוֹנָה יֵהִיוּ מִכְפָּרִים עַל מְרִים וְאִמָּאֵי נִלְקָה בְּצַרְעַת.

אָךְ י״ל, לְפִימַשׁ״כּ בְּסִפְרָא פְּרֻשַׁת דְּרִכִּים דְּרַךְ הַרְבִּים (דְּרֻשׁ י״ג) ד״ה וְכוּהַ יוֹבֵן, לְבֹאֵר מֵאֵי דְּכִתִּיב גְּבִי מִיתַת שְׁאוּל (שְׁמוּאֵל ב׳ ט״ו), עֲמוּד נָא עָלֵי וּמוֹתַנִּי כִּי אֲחֻזַּתְנִי הַשְּׁבִיץ, וְדִרְשׁוּ ר״ל בִּילְקוּט (רַמְזוֹ קמ״א), אֲחֻזַּתְנִי הַשְּׁבִיץ עוֹן נוֹב עִיר הַכְּהֹנִים הַלּוֹבְשִׁים כְּתוּנַת תְּשַׁבֵּץ עֵיִי״ש, וְיֵשׁ לְדַקְדַּק דְּאִמָּאֵי כְּנָה שְׁאוּל לְעוֹן נוֹב עִיר הַכְּהֹנִים בְּכְתוּנַת וְלֹא בְּשֹׂאֵר בְּגָדִים, וְנִרְאָה דְּזֶה יוֹבֵן עַם מֵאֵי דְּאִיתָא בְּמִסְכַּת עֵרְכִין (דָּף ט״ז), דְּבִגְדֵי כְּהוֹנָה מִכְפָּרִין, כְּתוּנַת מִכְפָּר עַל שִׁפְכוֹת דְּמִים, דְּכִתִּיב וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתַנַּת בְּדָם עֵיִי״ש, וְכֵן אִיתָא בִּירוּשְׁלַמֵי מִסְכַּת יוֹמָא (פִּי״ה) עֵיִי״ש, וְנִתְּבֹאֵר בְּגִמְרָא (ס״ט) דֵּהָא דְּכְתוּנַת מִכְפָּר עַל שִׁפְכוֹת דְּמִים, הֵיִינוּ מְזִיד וְלֹא אֲתָרוּ בֵּיה, וְכַתְּבוּ הַתּוֹס׳ (ד״ה הָא), דְּבִגְדֵי כְּהוֹנָה מִכְפָּרִין עַל הַמִּיתָה עֵיִי״ש.

וכזה יבואר דברי רש"י^ל, דהמרגלים היה להם ללמוד ממעשה דמרים דאין צורך בהליכתם לארץ ישראל כדי להחזיק בה, משום דארץ ישראל כבר מוחזקת מאבותינו, דמדחזינן דמרים לקתה על עסקי דבה שדברה במשה, ולכאורה אמאי לא נתכפרה בכגדי כהונה, וע"כ משום דאין קטיגור נעשה סניגור, ולפי"ז עבירה לשמה לא הוי מצוה, וע"כ הטעם דיעקב נשא השתי אחיות, משום דהאבות לא קיימו התורה רק בארץ ישראל, ולפי"ז ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ולא היו המרגלים צריכים לילך כדי לעשות בה חזקה, והם ראו ולא למדו מזה, ולכן נענשו ודו"ק.

(ב) עוי"ל, דהנה עה"פ ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח, כתב רש"י^ל דדברו על אודות גירושיה, כמבואר במכילתא פ' יתרו (ע"פ אחר שלוחיה) דמשה גירש לצפורה בגט עיי"ש, וי"ל דדברו על משה דהיאך גירש את אשתו, הא איתא במסכת גיטין (דף ז.צ.), בית שמאי אומרים, לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר עיי"ש, ואיתא במסכת מועד קטן (דף ט"ז:), דלכן נקראת צפורה כושית, ששם שכושית זה משונה בשרו מכל הבריות, כך היתה צפורה משונה במעשיה הטובים מכל הנשים בדור ההוא עיי"ש, וכיון דצפורה היתה צדיקת לא היה משה רשאי לגרשה, ועיין בספר שמנה לחמו דרוש לתחיית המתים (דרוש א' אופק א').

אך י"ל, דאיתא בגיטין (סו), בית שמאי אומרים, לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר, ובית הלל אומרים, אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר (ולא כתוב דבר ערוה, ש"מ דהכי קאמר או ערוה או שאר דבר סתומ) עיי"ש, ולפי"ז לב"ה היה משה רשאי לגרשה.

וכתב בספר שמנה לחמו דרוש להספד (פרק י"ב), דפלוגתת ב"ש וב"ה תליא אי ס"ל יש מיתה בלא חטא או אין מיתה בלא חטא, דאיתא בזוה"ק (פרשת משפטים) דפרידת הנשמה מן הגוף הוא כמו בעל המגרש את אשתו, דהגוף מכונה בשם איש והנשמה דוגמת אשה עיי"ש, ולפי"ז ב"ש דס"ל דאין אדם רשאי לגרש את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר ה"ה דס"ל דאין מיתה בלא חטא, וב"ה דס"ל דרשאי אדם לגרש את אשתו אף אם לא מצא בה דבר עבירה ה"ה גבי מיתה דאמרין יש מיתה בלא חטא עיי"ש.

ואיתא בסנהדרין (ז.ג.) מנין לתחיית המתים מה"ת, שנאמר ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן הכהן לעולם קיים, אלא מלמד שעתידי להחיות וישראל נותנים לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מה"ת עיי"ש, ובישמח משה (פ' בהעלותך) העיר, דאי ס"ל אין מיתה בלי חטא, מה ראייה מייתי דתחיית המתים מה"ת, דלמא קרא מיירי באהרן באשר הוא שם שלפי מצבו באותה שעה בלי חטא היה ראוי ליכנס לארץ ישראל, ולכן אמר קרא ונתתם את תרומת ה' לאהרן הכהן כיון שיכנס לארץ עיי"ש.

וכתב בספר זכרון יעקב (פרשת ויחי), דמה שכתב הרמב"ן דהאבות לא קיימו התורה רק בארץ ישראל ולא בחו"ל א"ש רק אם ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היתה בה קדושת ארץ ישראל, דאז יש לחלק ולומר דבחו"ל לא קיימו את התורה רק בארץ ישראל, משא"כ אם ארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מאבותינו, ולא היתה בה עדיין קדושת ארץ ישראל, א"כ אי אמרינן דקיימו כל התורה עד שלא ניתנה, מהיכא תיתי לחלק ולומר דרק בארץ ישראל קיימו התורה ולא בחו"ל, דאז לא שייך לומר דאיכא נפק"מ בין חו"ל לארץ ישראל עכ"ד, הרי לן מזה דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו.

אך בספר משען המים פרשת בלק (דף קפ"ח) הביא מה דאיתא בעשרה מאמרות (ח"ג פי"א ופרק י"ח) בענין עבירה לשמה, דהפליגו בה חז"ל, והאריך שם בזה, ומדבריו למדנו דיעקב שנשא שתי אחיות היה עבירה לשמה לתקן חטא של ג"ע שחטא אדה"ר, שבא על חוה ביום בערב שבת וגרם לבריאת המזיקים, ועבר על ג"ע במה דורק תרין טיפין באתר נוכראה והוכרח יעקב לתקן להוציא שני טיפין של קדושה עיי"ש, ועיין בספר בתי נפש פרשת וירא (דף ס"ה), מבואר מזה, דאי עבירה לשמה אינו נחשב כעבירה לא היה בכך שום עון ליעקב.

ובספר חלק שמעון ערך עריות (דף ע"ה) הביא מתיקוני זוהר על המשנה במסכת אבות (פרק ה' משנה ט"ו), כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים וז"ל, ודא מחלוקת לשם שמים כגון רחל ולא, דדא בעא לאתחברא כבעלה ודא בעא לאתחברא כבעלה, ונטיל לון יעקב וקשיר לון ביה לתרווייהו, בגין דהוה קא מחשבת לאה בלבה אם יעקב נטל לאחתי נטיל לי עשו חייבא, והכי קא חשיבת רחל כגוונא דא, בגין דא קוב"ה יהיב לון ליעקב תרווייהו ושזיב לון מההוא חייבא ואתחברו כצדיקא עכ"ל, נמצא שיש ליעקב תירוץ על נשיאת שתי אחיות מאחר שכל אחת רצתה לעשות רצון קונה ולהזדווג בצדיק ולא ברשע, והוי מחלוקת שהיא לשם שמים ונתקיימה בסופו ונטל יעקב את שתיהן, דמאי הוי להו למיעביד, ליבטלו מפו"ר ולא להנשא לעשו וגם לא ליעקב, לא תוהו בראה אלא לשבת יצרה, וא"כ מחוייבין הם בפו"ר, ולעשו לא היה אפשר להו להנשא ולכך נשאם יעקב עיי"ש.

ומבואר מזה דיעקב לקח את רחל ולא שתיהן יחד, כדי להצילן שלא יפלו לידי עשיו הרשע, והו"ל עבירה לשמה.

ולכאורה י"ל דזה דאמרין דעבירה לשמה מצוה, הוא רק אי ס"ל קטיגור נעשה סניגור, דאי ס"ל אין קטיגור נעשה סניגור, לא שייך לומר דעבירה לשמה הוי מצוה, כיון דאין קטיגור נעשה סניגור, וכיון דעשיית המצוה נעשית על ידי העבירה, אך יחשב לפני הקב"ה כמצוה, ולפי"ז י"ל דאי ס"ל עבירה לשמה הוי מצוה, אז ס"ל קטיגור נעשה סניגור, ואי ס"ל דעבירה לשמה לא הוי מצוה, אז י"ל דאין קטיגור נעשה סניגור.

ובסנהדרין (שם) איתא, תניא ר' סימאי אומר מנין לתחיית המתים מה"ת, שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, לכם לא נאמר אלא להם, מכאן לתחיית המתים מה"ת (דמשע שבבטיח הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן להם ארץ ישראל, וכי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה, אלא מלמד שעתידין לחיות ועתידין לקבל"ה ליתן להם את ארץ" עיי"ש).

וכתב בספר בגדי אהרן פ' בראשית (דף י"ד), דהא דילפינן תחיית המתים מדכתיב לתת להם ולא לכם, א"ש רק אי אמרינן דארץ ישראל אינה מוחזקת מימי האבות דאז ל"ש לומר לתת להם וע"כ דקאי לעתיד על התחיה, אבל אי אמרינן דארץ ישראל מוחזקת מימי האבות א"כ קאי לתת להם כפשוטו שמוחזקת מימי האבות, וצריכים ראייה אחרת לתחית המתים עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי רש"י, דמדחזינן דמרים נענשה על מה שדיברה במשה שגירש את אשתו, ע"כ דאתיא כב"ה דמותר לגרש את אשתו אפילו לא מצא בה ערות דבר, וס"ל יש מיתה בלא חטא, ולפי"ז ילפינן תחיית המתים מקרא ונתת ממנו וגו', ולא ילפינן לה מקרא וגם הקימותי וגו', דס"ל ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז לא היו המרגלים צריכים לילך כדי לעשות בה חזקה, והם ראו ולא למדו מזה ולכן נענשו ודו"ק.

ג) עוי"ל, ד"ל דהמרגלים היה להם הוכחה דארץ ישראל אינה מוחזקת, דאיתא בשבת (פ"ה), ויתיצבו בתחתית ההר, א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כנגיית, ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא, [ופירש"י שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס] אמר רבא אעפ"כ הדר קבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב קימו וקבלו וכו', והקשו המפ', א"כ מאי אהני מתן תורה, הא אונסא כמאן דלא עביד.

ובראש דוד להחיד"א (פ' תבא) כתב לבטל טענת מודעא, עפ"מ דאיתא בבבא בתרא (מ"ד) אמר רב הונא, תליוהו וזבין (מי שתלו אותו או עשו לו יסורין עד שמכר וקיבל הדמים ואומר רוצה אני), זביניה זבינא (ולא יוכל לחזור בו), מ"ט, כל דמזבין איניש (רוב הפצים וכלי ביתו וטליתו שאדם מוכר) אי לאו דאניס (ודחיק במעות) לא הוה מזבין, ואפ"ה זביניה זביני (בעל כרחו אפילו לא גמר ומקני שלא נתנה תורה חילוק במקום וממכר בין דברים הצריכים לו ומכרן לדברים שאין צריכין לא אלא כולו קונה לוקח וה"נ אע"ג דאניס מוכר קונה לוקח הואיל וקיבל דמים אע"ג דלא גמר ומקני) עיי"ש, וכיון שזכינו למתנת הארץ בשכר קבלת התורה ושמירת המצוות, כדכתיב בתהלים (ק"ה-מ"ד) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו, ולכן אגב אונסא וזווי דהיינו מתנת ארץ ישראל קבלו התורה, ולכן ליכא טענת מודעא עכ"ד, אמנם כתבו המפ' דכ"ז א"ש אי ס"ל דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, אז י"ל שזכינו למתנת הארץ רק בשכר שמירת התורה והמצוות, אבל אי ס"ל ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, הרי זכינו לארץ ישראל מחמת האבות, וליכא זווי במתן תורה, ולפי"ז י"ל דאיכא טענת מודעא, ולפי"ז מוכח מכאן דארץ ישראל אינה מוחזקת.

אך י"ל, דאיתא ברבינו בחיי (פרשת יתרו) עה"פ ויחן שם ישראל נגד ההר, דקאי על יעקב אבינו עיי"ש, ובספר נחלת בנימין (מצוה כ"ו אות ד) כתב, ד"ל הטעם שבא יעקב אבינו במעמד הר סיני, כיון דבני ישראל נתקדשו אז להקב"ה בחופה וקידושין, וכיון שמתן תורה היתה בכפיה, ואשה בעל כרחה אינה מתקדשת כדאיתא במסכת קידושין (דף ב:) ולפי"ז לא חלו הקידושין, אבל לפי"מ דקיי"ל במסכת כתובות (דף מ"ג) אביה מקבל קידושיה בעל כרחה דהתורה זכתה לו עיי"ש, ולכן בא יעקב אבינו בשעת מתן תורה וקיבל הקידושין, שעל ידי שהוא קיבל הקידושין, נתקדשו ישראל בעל כרחם, וכ"ז היינו דוקא כהא דאמרינן במסכת תענית (דף ה) יעקב אבינו לא מת עיי"ש, אז שפיר י"ל דיעקב אבינו בא למתן תורה וקיבל הקידושין בשביל ישראל בעל כרחם עיי"ש, ולפי"ז דהועילו הקידושין בעל כרחם הו ליכא טענת מודעא, וי"ל דארץ ישראל מוחזקת.

ובספר יציב פתגם (פ' בהעלותך) העיר, אהא דאמרינן דיעקב אבינו לא מת, והוא כדאמרינן בשבת (נ"ה) אין מיתה בלא חטא וכיון שלא נמצא חטא ביעקב, וכדכתיב ויבא יעקב שלם, שהשלים עצמו להיות נקי מכל סיג ופגם ולא בא דבר חטא על ידו, על כן לא מת, ולכאורה הרי מצינו בו פגם במה שלקח את הברכות מעשיו במרמה עכ"ד, אך ע"ז י"ל דאע"ג דהברכות היו על ידי ערמה, מכל מקום כן היה רצון הקב"ה, וכמו שפירש"י פ' תולדות (פרשה כ"ז-א) עה"פ ותכהין עיניו מראות וגו', דלכן כהו עיניו של יצחק, כדי שיוכל יעקב ליטול הברכות עיי"ש.

אולם יש לדחות דממה שכהו עיניו של יצחק אין ראייה דהברכות שייכים ליעקב, דאיתא במד"ר בראשית (פרשה ס"ה-י) ותכהין עיניו מראות, מכח אותה הראייה, שבשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, תלה עיניו במרום והביט בשכינה וכו' עיי"ש, וכתב היפה תואר (על המדרש שם) דהזין עיניו ממה שהסתכל בשכינה, ונתחייב מיתה דכתיב כי לא יראני האדם וחי, ונתלה לו עד עת זקנתו שאז כהו עיניו שיחשב כמיתה, דסומא חשוב כמת עיי"ש, [וע"ע בארץ חמדה פ' תולדות (כ"ז-א)]

ובספר אדרת אליהו (פרשת קרח) כתב וז"ל, ויאמר קין אל הבל אחיו, בפרשת ציצית היו מחולקין, דקין הרג את הבל על שהציץ בשכינה, דכתיב גבי ציצית וראיתם אותו לשון יחיד, היה סבר הבל דמדכתיב אותו בלשון יחיד ולא כתיב אותם, האי אותו בא ללמד דמותו להסתכל בשכינה, [כדאיתא במסכת מנחות (דף מ"ג) וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם, ראייה (ציצית) מביאה לידי זכירה (מצות), זכירה מביאה לידי עשייה, ורשב"י אומר כל הזריו במצוה זו זוכה ומקבל פני שכינה, כתיב הכא וראיתם אותו וכתוב התם את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד (מה להלן שכינה אף כאן שכינה) עיי"ש].

תיפ"ל הבכלל גרושה היא, וע"כ דכל אחד בפני עצמו אסורה, [ועיין במסכת קידושין (דף ע"ג): דאיתא שם, לא יאמר גרושה בכהן גדול ותיתי בק"ו מכהן הדיוט, ואנא אמינא השתא לכהן הדיוט אסורה לכהן גדול מיבעיא (מהדיוטותו נאסרה עליו), למה נאמרה, כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט, כך חלוקה בכהן גדול, פשיטא מיגרע גרע, אלא כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט, כך אלמנה חלוקה מגרושה וחללה זונה בכהן גדול עיי"ש, וכתב הריטב"א וז"ל, כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט, פי' שחייב על גרושה לחודה אף על פי שאינה זונה וחללה דהא פלגא קרא ואשה גרושה מאשה לא יקחו ללמד שילקה עליה בפני עצמה, וה"ה על חללה לחודה או על זונה לחודה כי בא זו ללמד על אלו הא לאו הכי הו"א שאינו חייב עד שיהו כולן בה, כך חלוקה אלמנה בכהן גדול סלקא דעתך אמינא כיון דכתיב אלמנה וגרושה וחללה זונה לא לחייב על אלמנה לחוד קא משמע לן דילמוד מגרושה דהדיוט, דכהן גדול לא צריך קרא בפני עצמו דהא מגרושה יליף אלא ללמד על אלמנה אתא שיהא חייב עליה ולוקה עליה וכו' עכ"ד], אך לפי"ז קשה תינח לבית שמאי שמעינן ממה דהוסיף הכתוב לפרט גרושה דכל אחת בפני עצמה משמע, אבל לבית הלל דס"ל דרשאי לגרש בכל ענין, מנלן דזונה וחללה בפני עצמן אסורין, ועכצ"ל דס"ל לבית הלל כרבי יונתן במסכת סנהדרין (דף פ"ה): דמדאיצטריך יחדיו משמע כל אחד בפני עצמו, והיינו דס"ל לר' יונתן דלחלק לא צריך קרא עכ"ד.

ובפרשת בהעלותך (פרשה י"ב-א) כתיב, ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח וגו', ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' וגו', והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, וכתב בספר יציב פתגם לבאר הפסוקים, דהנה אהרן ומרים דברו על משה על שפירש מצפורה אשתו, ולכאורה הרי הקב"ה הסכים על ידו כדאיתא בשבת (דף פ"ח), אמנם הדבר מבואר לפימש"כ בספר חידושי הגרשוני (פרשת לך) ד"ה ועפ"ד אלה, שפירש הימנה בלא גט שעל זה נתרעמו עליו, שהיה לו לגרש את צפורה אשתו כדי שתוכל להנשא לאיש אחר ולקיים מצות פו"ר, וכמ"ד דגם האשה מצווה על מצות פו"ר.

אך יסודה של טענה זו במחלוקת היא שנויה, שהרי שנינו במסכת גיטין (ז) בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר, ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר (ולא כתוב דבר ערוה, ש"מ דהכי קאמר או ערוה או שאר דבר סרחון) עיי"ש, ולדעת ב"ש לא היה יכול לגרשה, אחר שלא נמצא בה דבר ערוה ח"ו, ומה היה עליו לעשות, אבל לדעת ב"ה שיכול לגרש גם בהקדיחה תבשילו, יש מקום לומר דמאחר שהשכינה נגלית עליו תדיר בלא עת קבוע, ובעל כרחו עליו לפרוש מן האשה הוי כהקדיחה תבשילו, והיה יכול לגרשה, ולכן נתרעמו עליו על שלא גירשה.

ועיין בספרי (פרשת שלח), ר' מאיר אומר וראיתם אותם לא נאמר אלא וראיתם אותו, מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו הקביל פני שכינה וכו' עיי"ש], ותכלת מעכבת את הלבן, וקין היה סובר דתיבת אותו לשון יחיד בא ללמד דציצית אין מעכבין זה את זה, דתכלת בלא לבן או לבן בלא תכלת נמי כשר, א"כ ליכא לימוד להתרת ראית פני השכינה, ולכן הרג את הבל עיי"ש.

ובהואיל משה (תשע"ו) פרשת ויצא (אות ל"ב) כתבנו, דזה אי מותר להסתכל בשכינה או לא תליא במחלוקת ר' עקיבא ור' ישמעאל במסכת מנחות (דף כ"ח), דאיתא במתני', ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת, ר' ישמעאל אומר ארבעתן ארבע מצות עיי"ש, דלכאורה י"ל דדרשת ר' שמעון בן יוחאי דוראיתם אותו קאי על הקב"ה הוא משום דקשיא ליה דהו"ל לומר וראיתם אותם, אך כ"ז א"ש אי ס"ל כר' ישמעאל דארבע מצות הן, ולפי"ז יש לדקדק דהו"ל לומר וראיתם אותם, וע"כ דקאי על הקב"ה ומוכח דמותר להסתכל בשכינה, משא"כ לר' עקיבא דס"ל דמצות ציצית הוא מצוה אחת.

ובשו"ת חלקת השדה (כתשובה בריש הספר דף כ"ג) כתב, דפלוגתתם אי ציצית הוי ארבע מצות או חד מצוה, תליא בפלוגתת ר' יאשיה ור' יונתן אי לחלק צריך קרא ובלא"ה שניהם כאחד במשמע, או דכל אחד ואחד בפני עצמו משמע עד שיפרט לך הכתוב יחדיו, דהתורה אמרה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך וגו', ואי נימא דבעינן קרא לחלק מסתבר לומר דכל הציצית מצוה אחת הן דמהיכי תיתי לחלקן לד' מצות, משא"כ אי ס"ל דלחלק לא צריך קרא י"ל דכל ציצית הוי מצוה בפ"ע, וכתב שם לבאר דר' ישמעאל ור' עקיבא אזלי לשיטתייהו בשבועות (כ"ז). גבי נשבע לבטל את המצוה, דמשמע דפליגי ר' ישמעאל ור' עקיבא בהאי מילתא אי לחלק צריך קרא עיי"ש.

ולפי"ז אי ס"ל לחלק לא צריך קרא ס"ל דמצות ציצית ארבע מצות הן, ולפי"ז יש לדקדק דהו"ל לומר וראיתם אותם, וע"כ דקאי על הקב"ה ומוכח דמותר להסתכל בשכינה, משא"כ אי ס"ל לחלק צריך קרא, או ס"ל דמצות ציצית הוי מצוה אחת, א"כ א"ש בפשיטות אמאי כתיב אותו, וי"ל דאסור להסתכל בשכינה.

ובספר זכרון יעקב (פרשת ואתחנן) הביא קושית הפני יהושע במסכת גיטין (סו), בהא דס"ל לבית שמאי דלא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר, דא"כ למה נאמר אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאשה לא יקחו, למה לי להזהיר על גרושה תיפ"ל שהיא בכלל זונה שהרי א"א לגרש א"כ מצא בה ערות דבר, והביא מה ששמע לתרץ דמשו"ה הוצרך להזהיר על גרושה דהו"א שלא נאסר אלא כשהיא זונה וחללה יחד משא"כ זונה לחוד או חללה לחוד מותרת, לכן כתב פרט הכתוב גרושה ומעתה ליכא לפרש הכי, דא"כ למה לי זונה

ומצינו דהלל היה משורש נשמת מרע"ה, ולכן היו שניהם ענוותנים, וחייו ק"כ שנה, ובהיות שהיה שורש נשמתם אחד, סברו אהרן ומרים שאף הוא סובר כמותו, ולכן באו בטענה על משרע"ה שפירש מאשתו, שהרי היה לו לגרשה כדעת ב"ה.

ובזה יבואר, ותדבר מרים ואהרן במשה וגו', שבאו בטענה על אודות האשה אשר נשא ופירש הימנה ולא גירשה, ובא הכתוב כמפרש את יסוד סיבת טענתם, שזה משום שוהאיש משה עניו מאד וגו' דהיותו עניו מאוד מורה על שורש נשמתו שהיא כשורש נשמת הלל, וכיון שהלל שהוא משורש נשמתו סובר שיכול לגרש את אשתו גם אם לא מצא בה דבר ערוה, ודאי אף הוא סובר כך, ולכן באו בטענה על שלא גירשה עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי רש"י^(דף צ"ג), דמדחזינן דמרים נענשה במה שדיברה על משה על מה שלא גירש את אשתו, ומזה נדענשה ע"כ דס"ל כב"ש דלא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה, וס"ל לחלק צריך קרא, ולפי"ז מותר להסתכל בשכינה, והטעם דכהו עיני יצחק כדי שיעקב יבוא ויקבל הברכות, וכיון דלא חטא יעקב שפיר י"ל דיעקב לא מת, ויעקב בא בשעת מתן תורה לקבל הקידושין וליכא טענת מודעא, ושפיר י"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז לא היו המרגלים צריכים לילך כדי לעשות בה חזקה, והם ראו ולא למדו מזה ולכן נענשו ודו"ק.

ד) עוי"ל, דאיתא במסכת שבת (דף צ"ג), ויחר אף ה' בס וילך, מלמד שאף אהרן נצטרע דברי ר' עקיבא וכו', תניא כמ"ד אף אהרן נצטרע, דכתיב ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת, תנא שפנה מצרעתו (קדם ונתרפא) עיי"ש, ובמדרש תנחומא פרשת מצרוע (את ב) כתב, ואף אהרן שהיה כהן גדול נגעה בו ידו של הקב"ה, שנאמר, ויחר אף ה' בס וילך, בס, במרים ובאהרן, אלא שאהרן נתרפא מיד, ומרים לאחר שבעת ימים עיי"ש, וכן איתא בספרי זוטא (פרשת בהעלותך) עיי"ש.

ולכאורה צ"ב, דאמאי מאהרן פנה הצרעת מיד ונתרפא, ומרים לא נתרפא מיד רק אחר שבעה ימים, אך י"ל דאהרן התחרט תיכף מיד על מה שדיבר ועשה תשובה, ולכן נרפא מן הצרעת תיכף, אך לכאורה לפי"מ דאיתא בערכין (ט"ז) תנא דבי ר' ישמעאל, כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עכו"ם וגו' ושפ"ד, כתיב הכא לשון מדברת גדולות, וכתיב בעכו"ם אנא חטא העם הזה חטאה גדולה, בג"ע כתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת, בשפ"ד כתיב גדול עוני מנשוא עיי"ש, וכיון דלשון הרע שקול כג' עבירות החמורות, ונודע דעל ג' עבירות הללו לא מהני תשובה, א"כ י"ל דה"ה על לשון הרע דלא מהני תשובה, ומעתה לא שייך לומר דלכן נתרפא אהרן מיד.

ובספר סמיכת חכמים בסמיכות מסכת סוטה למסכת קידושין (דף פ"ו. מדרפה"ס) כתב, דדבר זה אי מהני תשובה על חטא דעבודה

זרה במחלוקת שנויה, דאמרינן תשב אנוש עד דכא, דכ"א נוטריקון דם כופר אשת איש, והיינו ע"ז גילוי עריות שפיכות דמים, חד אמר עד ולא עד בכלל ועל אלו הג' עבירות לא מהני תשובה, וחד אמר עד ועד בכלל ואכל מילי מהני תשובה אף על אלו השלש עבירות, ופלוגתא זו תליא בפלוגתא אחרת, דלפי דעת הגמ' במסכת פסחים (דף נ"ד), תשובה היא אחד משבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם עיי"ש, ולדעת כמה מדרשים תשובה נבראת ביום הראשון לבריאה, ונרמז בקרא ורוח אלקים מרחפת על פני המים בזכות תשובה שנמשלה למים, ולכמה דעות נרמז בבריאת האורה זו תשובה, ונפקא מינה בין אלו השני דעות כתבו המפ', דאי אמרינן דתשובה קדמה לבריאת העולם, אז תשובה מהני על כל העבירות שבעולם אף על אלו השלשה, דאין שייך להגביל שום ענין לומר דעל דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני, כיון דלא היה שום דבר בעולם אז, ואין לתפוס שום מקום וגבול, ובריה בפני עצמה היתה התשובה על כל מה שיכרא, אבל אי תשובה נברא ביום הראשון שאז הכל נברא כדרשינן את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיהם, ואז שייך להגביל ולומר על דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני עכ"ד.

אך הא מילתא דתשובה קדמה לעולם תליא בפלוגתא, דאיתא במדרש רבה בראשית (פרשה א-ד) ששה דברים קדמו לעולם וכו', ר' אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל, ומאותה שעה תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם עיי"ש, וכתב ביפה תואר (שם ס"ה) ד"ה אף התשובה, דפליגי אי דרשינן סמוכין, דהת"ק לא דריש סמוכין ותשב אנוש עד דכא אינו דבוק עם בטרם הרים ילדו, ולכן לא מני דגם תשובה קדמה לבריאת העולם, ור' אהבה בר"ז ס"ל דדרשינן סמוכין וכתוב בטרם הרים ילדו וכו' תשב אנוש עד דכא שמע מינה דתשובה קודמת לבריאת העולם עכ"ד.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף צ"ג), מנין לתחיית המתים מן התורה, שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים, והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנים לו תרומה, אלא מלמד שעתידי לחיות (לעולם הבא) וישראל נותנין לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מן התורה, דבי ר' ישמעאל תנא (הא דכתיב לאהרן לאו להכי הוא דאתא אלא) לאהרן כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים עיי"ש.

ובבעל הטורים (ר"פ חקת) כתב, דלכן סמך פרשת זאת חקת התורה לבהרימכם את חלבו ממנו, לרמז דרק המחזיקים בתורת ה' יש להם מנות, דאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ עיי"ש, וכתב בספר כסף נבחר פרשת מקץ (דף צ"א), דלמאן דדריש סמוכין וילפינן מדסמך זאת חקת התורה לבהרימכם את חלבו ממנו דאין נותנים תרומה לכהן עם הארץ, איתא קרא ונתתם ללילה מינייה תחיית המתים עיי"ש.

ובסנהדרין (שם) איתא, תניא ר' סימאי אומר מנין לתחיית המתים מה"ת, שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, לכם לא נאמר אלא להם, מכאן לתחיית המתים מה"ת (דמשמע שבחטיבת הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן להם ארץ ישראל, וכי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה, אלא מלמד שעתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם את אר"י) עיי"ש.

וכתב בספר בגדי אהרן פ' בראשית (דף י"ד), דהא דילפינן תחיית המתים מדכתיב לתת להם ולא לכם, א"ש רק אי אמרינן דארץ ישראל אינה מוחזקת מימי האבות דאז ל"ש לומר לתת להם וע"כ דקאי לעתיד על התחיה, אבל אי אמרינן דארץ ישראל מוחזקת מימי האבות א"כ קאי לתת להם כפשוטו שמוחזקת מימי האבות, וצריכים ראיה אחרת לתחית המתים עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי רש"י, דמדחזינן דמרים נענשה בצרעת ולא נתרפאה מיד, ואהרן נצטרע ונתרפא מיד משום שעשה תשובה, ומוכח דתשובה מהני על ג' עבירות החמורות, משום דתשובה קדמה לבריאת העולם, ומוכח דדרשינן סמוכין, ומעתה ידעינן דאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ מדהסמין תרומה לזאת חקת התורה, ומעתה מוכח מקרא ונתתם ממנו לאהרן הכהן שאהרן יקום בתחיית המתים, ולא ילפינן תחיית המתים מקרא וגם הקימותי וגו', דס"ל ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז לא היו המרגלים צריכים לילך כדי לעשות בה חזקה, והם ראו ולא למדו מזה, ולכן נענשו ודרו"ק.

(ה) עוי"ל, דבספר מאיר עיני חכמים תנינא דרוש ב' לשבה"ג (דף י' מדפ"ס) הביא מש"כ המפ' דמה שדברה מרים על משה על אודות האשה הכושית אשר לקח, משום דאסור לקבל גרים עיי"ש, ומזה דמרים נענשה מוכח דמותו לקבל גרים, ומצינו מדרשים חלוקים בדברי חז"ל אי קבלת גרים מעליותא הוא לישראל או דאדרבה גריעותא איכא בזה, דאחז"ל במסכת פסחים (דף פ"ז), לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים עיי"ש, הרי דחביבין גרים עד שכל גליות ישראל אינם אלא בעבורם שיבואו ויתגיירו, אך מצינו במסכת קידושין (דף ע"ג), אמר ר' חלבו, קשים גרים לישראל כספחת עיי"ש, הרי דלאו מעליותא הוא לקבל גרים, ועיי"ש בתוס' (דף ק"ש) שנחלקו הדיעות אם הגרים מצד עצמם קשים לישראל דגריעותא הוא לקבלם, או דקשים לישראל כיון שהם מדקדים במצוות יותר מישראל, ומתוך כך הקב"ה מזכיר עונותיהן של ישראל כשאין עושין רצונו עיי"ש.

ובהוראיל משה פרשת ויקרא (אות ח') הבאנו מש"כ כ"ק האדמו"ר מזוועהיל זצ"ל (פרשת לך שנת תש"ס) לפרש, מה דאיתא במסכת יבמות (דף מ"ז), גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים סחופים ומטורפים ויסורין באים עליהם וכו' עיי"ש, והנה הא דצריכים לומר להם כן, משום שמא יחזרו לסורם בראותם כשנתגיירו באים עליהם כל היסורים האלה, כדאיתא במסכת

יבמות (דף מ"ח), מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורים באים עליהם, ולא הגינו עליהם המצוות שקיימו כשנתגיירו, וע"כ הא דלא הגינו עליהם המצוות והמעש"ט שעשו, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולפי"ז יצא לידון בדבר החדש דזה דמקבלין גרים או לא, והיינו משום דחיישינן שמא יחזרו לסורם כשיבא עליהם יסורים, יהא תלוי אי ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא או לאו, דאי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ליכא למיחש דלמא יבאו עליהם יסורים כשיקיימו המצוות, וגם שמא יחזרו לסורם, דהוה כספק ספיקא, דמסתברא שלא יבאו עליהם יסורים, ויקבלו שכר מצוותם בהאי עלמא, ומשו"ה שפיר אמרינן דמקבליים גרים, אבל אי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולא יגין עליהם המצוות שיקיימו, א"כ מילתא דשכיחא הוא שיבאו עליהם יסורים ושמא יחזרו לסורם, ומשו"ה אין מקבלין גרים עכ"ד.

ובהקדמה לספר ים התלמוד עמ"ס בבא קמא (אות י"ג), הביא מה שפירש אביו דברי המדרש (רות פרשה ה-ד) עה"פ ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלימה תחת אשר באת לחסות, אמר רב חסא תחת אשר באת עיי"ש, והוא פלאי דמה מוסיף רב חסא על המקרא, ויל"פ עפי"ד הרשב"א ז"ל דלכן אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כיון שהמצות הן אות על אחדות ית"ש, והיינו שבקיום המצות מעדיין על מלכות שמים, ואם היו נותנין לו תיכף שכר היה כנוטל שכר להעיד דעדותו בטלה כמבואר במסכת קידושין (דף נ"ח), ואמנם בשו"ע חו"מ (סי' ל"ד סעיף י"ח וברמ"א) איתא, דהא דנוטל שכר להעיד פסול, הוא דווקא כשכבר ראה את העדות ומחוייב להעיד על הדבר ואם נמנע מלהעיד מוזהר הוא באם לא יגיד ונשא עונו, על כן אינו רשאי ליטול שכר על כך, אבל מי שאינו מחוייב להעיד ונוטל שכר כדי לילך ולראות הדבר כדי שיהיה עד בדבר מותר ליקח שכר עיי"ש.

ולפי"ז י"ל, דאע"ג דישאל המקיים מצות אין ראוי לו לקבל שכר כדי שלא יהא כנוטל שכר להעיד, מ"מ גוי שבא ומכניס עצמו לחסות בצל כנפי השכינה, ולקיים מצוות השם שפיר בדין שיקבל שכר גם בהאי עלמא, והיינו כיון שבא מעצמו להתגייר ולקבל על עצמו את העדות הו"ל כמי שהולך לראות ולהעיד דרשאי לקבל שכר, וז"ש המדרש, דאמר הכתוב ישלם ה' פעליך שתקבל שכר בעוה"ז, והוקשה לרב חסא הלא קיי"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ע"ז מתרין תחת אשר באת, רצ"ל דמהאי טעמא תקבל שכר גם בעוה"ז על שבאת מעצמך ליכנס תחת כנפי השכינה במה שלא נתחייבה כלל עכ"ד.

ובספר שער בנימין (דרוש י' דף ע"ד מדפ"ס) ד"ה ובוזה, כתב לפרש בזה מה דאיתא במדרש אין ישראל ניזונין אלא בזכות אמונה, והיינו משום דנחי שאחר שקבלנו את התורה כבר מחוייבים לקיימה, וממילא אין בדין ליטול שכר בעד קיום המצוות, כי אין לקבל שכר על עדות ה', אבל על תחילת הקבלה שקבלנו על עצמינו עול מלכותו באהבה על זה עצמו שקבלנו עלינו

עמו שהוא נותן לו במתנה את ארץ כנען, שנאמר קום התהלך בארץ, וכה"א כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, מת אברהם יצחק ויעקב, אמר לו הקב"ה למשה אעפ"י שמתו האבות, התניתי עמהן ליתן להם את הארץ, איני חוזר בי אלא שלח לך אנשים, הוי, ודבר אלקינו יקום לעולם ע"כ המדרש.

ולכאורה צ"ב, דהרי אין המשל דומה להנמשל, דבמשל משמע שהאובה מת כאשר עדיין לא זכה במתנה, ואפ"ה המלך בטוב לבו לא חזר בו ונתנו לבנו, משא"כ בנמשל הרי כבר קנה אברהם אבינו את הארץ בהליכתו בו, כדאיתא במסכת ב"ב (דף ק) הילוך קונה מדכתיב באברהם קום התהלך בארץ, וממילא זכו יורשיו בנחלתו דכך הוא המידה שהבנים יורשים את אבותם, ומה רבותיה שאין הקב"ה חוזר בו, גם יש לדקדק במ"ש המדרש וכה"א כי כל הארץ אשר אתה רואה וגו', מה מוסיף בכך על הפסוק הקודם קום התהלך בארץ כי לך אתננה, גם לבאר מ"ש כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, וכי אברהם לבדו ראה אותה, הרי כל העולם ראו אותה.

וכתב לבאר, דאיתא במסכת גיטין (דף נ"ד), שישים ריבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך, וכל אחת ואחת היו בו כיוצאי מצרים וכו', אמר עולא, לדידי חזי לי ההוא אתרא ואפילו שיתין ריבוותא בני לא מחזיק, א"ל ההוא צדוקי לר חנינא, שקורי משקריתו (דאמריהו שישים רבוא עיירות היו בהר המלך והוא אינו מחזיק אפילו שישים רבוא קנים), א"ל ארץ צבי כתיב בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו (משהופשט הוא כוונן ואין יכול לחזור ולכסותו בו), אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא, ובזמן שאין יושבין עליה גמדה עיי"ש.

נמצא מזה דבמתנת הארץ היה בה שני חלקים, (א) חלק ארץ ישראל כפי מה שהיתה כאשר ישבו בה הגוים, (ב) חלק פנימי שעדיין לא יצאה לפועל דהיינו מה שהארץ התרחבה והתפשטה לפי יושביה, והנה אומות העולם שהיו אז בארץ לא היה להם רק מה שהיה כבר נמצא בפועל, ופנימיות אר"י לא ניתנה לידי גויי הארץ, אבל כאשר בישר הקב"ה לאברהם שיתן לו את הארץ גילה לו גם את חלק הפנימי והנסתר מה שעתיד להתרחב ולהתפשט, וז"ש קום התהלך בארץ וגו' ולא זו בלבד אלא כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה רצ"ל שלא רק חלק הנגלה שבאר"י אלא גם את פנימיות אר"י אשר אחרים אינם יכולין לראותה גם זה אתן לך, וז"ש כי כל הארץ אשר אתה בלבדך דהיינו מה שעדיין הוא רק בכח גם זה לך אתננה ולזרעך עד עולם, דחלק זה יהיה רק לך ולזרעך בלבד שחלק הארץ הזאת לא יזכה בה שום אומה.

והנה אותה חלק הפנימי של הארץ שעדיין לא יצא אל הפועל הו"ל כדבר שאין בו ממש, ולא היה שייך לתת אותה לאברהם אבינו שהרי עדיין אינה קיימת בפועל, אלא שהובטח לו שבכח הארץ להתרחב כאשר בני ישראל יהיו יושבין עליה.

להתחייב להיות עדים על מלכותו ית"ש בכך שנקיים את מצוותיו, ע"ז שפיר מגיע לנו שכר בעוה"ז, ולכן על מה שהאמינו בה' ואמרו נעשה ונשמע וקיבלו עליהם ועל זרעם עול המצות להעיד על הבורא ית"ש, על קבלה זו שהכניסו עצמם שלא מן החיוב ראוי לשלם שכרם רב על פי פעלם.

ולפ"ז י"ל דאי נימא כר"ע דכללות ופרטות ניתנו בסיני, א"כ בדין הוא שיקבלו שכר על כל המצוות, שהרי מיד בהר סיני באנו מרצון להכניס עצמינו לעול כל התרי"ג מצוות, ועל דב"ז שבאו מעצמם איכא שכר מצוה בהאי עלמא וכנ"ל, משא"כ אי ס"ל כר"י ישמעאל דכללות ניתנו בסיני ופרטות באוהל מועד, וא"כ אין להחשיב את המצוות אלא לאחר שנתפרשו בפרטות באוהל מועד, ואז כבר היו כמחוייבים בעדות מעת מעמד הר סיני, ועל הכללות לחוד שקבלו ברצון בסיני לא שייך קבלת שכר, כי הכללות ללא הפרטות לאו מצות הן, ואילו על הפרטות שנאמרו אח"כ הרי היו מצווים ועומדים מכבר, ונמצא מזה דאי ס"ל כללות נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד נקטינן דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, משא"כ אי ס"ל כללות ופרטות ניתנו בסיני אז שפיר י"ל דשכר מצוה איכא בהאי עלמא עכ"ד.

ובספר ישמח משה (פרשת בהר) כתב, דפלוגתת ר"ע ור"י במסכת שבועות (דף כ"ד), אי דרשינן התורה בכלל ופרט או בריבוי ומיעוט אזלי לשיטתייהו במה דפליגי אי כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד או כללות ופרטות נאמרו בסיני, דלכאורה צ"ב דמאי נפק"מ בפלוגתא זו הרי מה דהוה הוה, וי"ל עפ"י מש"כ רש"י במסכת שבועות (דף ד'), דמאן דדרש כלל ופרט טעמיה משום דס"ל דהפרט בא לפרש את הכלל, ולכן הכלל הוא דוקא כעין הפרט, משא"כ למ"ד דדרשינן בריבוי ומיעוט, אין הפרט בא לפרש את הכלל אלא למעט מקצת מן הריבוי דלאו בכל גוונא אמרינן לכלל קמא ובא למעט דבר אחד עיי"ש, ולפ"ז א"ש, דר"י ישמעאל דס"ל דכללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד, ס"ל דבסיני נאמר להם עיקרי המצות בקצרה בלא פירוש ואח"כ באהל מועד נתפרש להם בפרטות, ומהאי טעמא גופא דריש כלל ופרט דהיינו שהפרט בא לפרש הכלל, משא"כ ר"ע דריש ריבוי ומיעוט, משום דס"ל דגם הפרטות נאמרו בסיני דהפרט אינו פירושו של הכלל ולכן דריש בריבוי ומיעוט עכ"ד.

ובספר מתת יה (בפרשת) כתב לבאר דברי המדרש רבה (פרשה ט"ז-ג), ובמדרש תנחומא (אות ג'), שלח לך אנשים, רבי אחא הגדול פתח, יבש חציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם (ישעיה מ-ח), למה הדבר דומה, למלך שהיה לו אוהב, והתנה עמו ואומר לו, בא ולך עמי ואני נותן לך מתנה, הלך עמו ומת, אמר המלך לבנו של אוהבו, אעפ"י שמת אביך איני חוזר בי במתנה שאמרת לי, בוא וטול אתה, כך הדבר, המלך, זה מלך מלכי מלכים הקב"ה, אוהב זה אברהם שנאמר זרע אברהם אוהבי, אמר לו הקב"ה, בא לך עמי שנאמר לך לך מארצך וגו', התנה

מעשה לפי המבואר בחו"מ (ס"ו ר"ג-ס"ו) די"א דהמקנה לחבירו דבר שאין בו ממש עם דבר שיש בו ממש לא קנה כלום עיי"ש, א"כ כיון שנתן הקב"ה לאברהם אבינו שני חלקי הארץ יחדיו, נמצא דהו"ל קנין בדבר שאין בו ממש עם דבר שיש בו ממש דעפ"י דין לא קנה כלום, עפ"י יבואר דברי המדרש, והנמשל דומה למשל, דהרי באמת אברהם אבינו לא זכה בארץ ישראל כיון דכה"ג לא שייך קנין כלל, ועז"א דאעפ"י כ השי"ת ברוב טובו וחסדיו לא חזר בו ודבר אלקינו יקום לעולם עכ"ד.

וכתב הרמ"א בחו"מ (ס"ו ר"ט-ס"ד), מי שמקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם, י"א דדמי לקני את וחמור כמו שיתבאר לקמן (סוס"י ר"י) עכ"ל, ובסוס"י ר"י פסק המחבר בקני את וחמור שקנה מחצה עיי"ש, ובמרדכי במס' ב"ב (ס"ו תר"ג) כתב, דבמקנה דבר שבא לעולם עם דבר שלא בא לעולם י"א שלא קנה כלום עיי"ש, ועיין בסמ"ע (ס"ו ר"ג סק"ט), ומעשה לשיטת המרדכי הנ"ל, י"ל דכיון דבמתנת הארץ לאברהם היה דבר שבא לעולם עם דבר שלא בא לעולם (דמה שעתידה להתרוב ולהתפשט הו"ל לאברהם דבר שלא בא לעולם), לא זכה אברהם כלל במתנת הארץ.

ובספר מלא הרועים ערך מכירת שטרות (אות ח') כתב לחלות הך פלוגתא בקני את וחמור אי לא קנה, בפלוגתת הראשונים אי מכירת שטרות דאורייתא או דרבנן, משול דלגבי השעבוד חוב שיש בשטר לא חל המכירה שהרי אינו ברשותו, אך לגבי גוף השטר שפיר חל המכירה שכן השטר בעצמו ראוי לצור על פי צלוחיתו, והרי זה דומה לקני את וחמור, דאי אמרינן קנה כולו ה"נ מועיל המכירה גם לגבי השעבוד שבשטר דאגב הנייר קנה גם השעבוד, אך אי אמרינן לא קנה א"כ ה"נ כיון דלגבי השעבוד לא הועיל המכירה, ה"נ לגבי השטר לא קנה כלום עיי"ש.

והנה התוס' במסכת ב"מ (דף ד') ד"ה אין נשבעין ובמסכת שבועות (דף ל"ז) ד"ה ואין מביאין הקשו, למ"ד שעבודא דאורייתא היכא משכחת לה שישבע מודה במקצת, הא אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, ותירצו דמירי שמחל השעבוד או שאין לו כלל קרקע עיי"ש, והקשו הראשונים (עין ברשב"א ור"ן) מהא דאמרינן במסכת שבועות (דף מ"ז), שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים, והיינו, כגון שטוען מנה לי ביד אביכם, והיורשים מודים בחמישים ועל חמישים האחרים אינם יודעים, שאצל אביהם במקרה זה היה הדין מתוך שאינו יכול לישבע משלם, ואילו היורשים פטורים משבועה, ולדברי התוס' יקשה, למה צריך קרא למעט יורשים משבועה, ממנ"פ הם פטורים, אם יש להם קרקעות הרי אין נשבעין על הקרקעות, ואם אין להם קרקע אלא מטלטלין, הרי אינם משתעבדים לבעל חוב כלל, שמטלטלין של יתומים אינן משתעבדים, וא"כ למה ישבעו עכ"ק.

ובספר מלוא הרועים ערך שעבודא דאורייתא (אות ט) כתב ליישב קושית התוס', דאיתא במסכת ב"ק (דף ק"ז), תנו רבנן, הגזול

שדה מחבירו ושטפה נהר, חייב להעמיד לו שדה אחר דברי ר' אלעזר, וחכ"א אומר לו הרי שלך לפניך, במאי קא מיפלגי, ר"א דרש ריבוי ומיעוטי, וכחש בעמיתו ריבוי, בפקדון מיעט, או מכל אשר ישבע עליו לשקר חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה, ריבה הכל ומאי רבי רבי כל מילי, ומאי מיעט מיעט שטרות, ורבנן דרשי כללי ופרטי, וכחש בעמיתו כלל, בפקדון פרט, או מכל חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאין מטלטלין, יצאו עבדים שהקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאע"פ שמטלטלין אין גופן ממון עיי"ש, מבואר מזה דהך דינא דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות הוא רק למאן דדריש כללי ופרטי, אבל למאן דדריש ריבוי ומיעוטי, אז ממעטינן רק שטרות אבל קרקעות לא ממעטינן, ולדידיה שפיר י"ל שעבודא דאורייתא דאע"ג דהו"ל כופר שעבוד קרקעות שפיר נשבעין עיי"ש.

ובזה יבואר דברי רש"י, דהמרגלים היה להם ללמוד ממעשה דמרים דאין צורך בהליכתם לארץ ישראל כדי להחזיק בה, משום דארץ ישראל כבר מוחזק מאבותינו, דמדחזינן דמרים לקתה על עסקי דבה שדברה במשה, וע"כ משום דמקבלין גרים, ומשום דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, דס"ל כללות ופרטות ניתנו בסני, ודרשינן ריבוי ומיעוטי, ונשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, ושעבודא דאורייתא, ומכירת שטרות דאורייתא, וקני את וחמור קנה, ונמצא דאברהם זכה בארץ, ולא היו המרגלים צריכים לילך כדי לעשות בה חזקה, והם ראו ולא למדו מזה, ולכן נענשו ודו"ק.

****

וידבר ה' אל משה לאמר: שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: ואיתא במדרש תנחומא, ילמדנו רבינו, מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת שלשה ימים, כך שנו רבותינו, אין מפליגין את הספינה לים הגדול שלשה ימים קודם לשבת בזמן שהוא הולך למקום רחוק וכו' עיי"ש, וכן הוא במד"ר (פרשה ט"ז א'), ותמוה שייכות הלכה זו לפרשתן.

והנבס"ד, בהקדם לבאר מש"כ רש"י, למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ, ובספר מאיר עיני חכמים מהגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל (מהדורא תליתאי דף צ"ה) הקשה, דמה מוסר היה להם ליקח, דמה הדמיון של דבת מרים לדבת הארץ, הא המרגלים לא דברו אלא על חתיכת הארץ, ומרים היתה מדברת במשה רבינו ע"ה, ומה ראייה מזה על איסור דיבור לשה"ר על עצים ואבנים שאינם מקפידים על בזיונם עכ"ק.

ישראל אינה מוחזקת מימי האבות דאז ל"ש לומר לתת להם וע"כ דקאי לעתיד על התחיה, אבל אי אמרינן דארץ ישראל מוחזקת מימי האבות א"כ קאי לתת להם כפשוטו שמוחזקת מימי האבות, וצריכים ראייה אחרת לתחית המתים עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי רשיו"ל, דמדחזינן דמרים נענשה בצרעת, דהצדק הוא עם משרע"ה דנשים פטורות ממצות פו"ר, ומוכח דדרשינן סמוכין, ומעתה ידעינן דאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ מדהסמיך תרומה לזאת חקת התורה, ומעתה מוכח מקרא ונתתם ממנו לאהרן הכהן שאהרן יקום בתחיית המתים, ולא ילפינן תחיית המתים מקרא וגם הקימותי וגו', דס"ל ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז לא היו המרגלים צריכים לילך כדי לעשות בה חזקה, והם ראו ולא למדו מזה, ולכן נענשו ודו"ק.

*

ואיתא במסכת יבמות (דף ה:), יכול יהא כיבוד אב ואם דוחה שבת (דאם אמר לו אביו חלל את שבת יכול ישמע לו), תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה', כולכם חייבין בכבודי (אתה ואביך ואמך חייבים בכבודי, מאני ה' דריש ליה), והקשו התוס' (ד"ה כולכם), דלמה לן קרא דלא ישמע לאביו לחלל את השבת, בלאו קרא נמי לא דחי, שהוא ואביו מוזהרין על השבת, כדאמרינן במסכת קידושין (דף ל"א:), גבי אביו אומר השקני מים ואמו אמרה השקני, הנח כיבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך, וכן אביך אומר השקני מים, ויש לך מצוה לעשות, אמרינן הנח כבוד אביך ועשה המצוה, שאתה ואביך חייבין לעשות מצוה עכ"ק.

וכתב בספר חוט המשולש פרשת לך (שער אשה) לתרץ קו' התוס', לפי"מ דאיתא במסכת שבת (דף י"ט:), אין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת, או לילך במדבר בשיירא שאם ילך היום יצטרך לחלל שבת עיי"ש, ומעתה אם צוה לו אביו שילך למדבר או יפליג בספינה ג' ימים קודם השבת, דנימא אעפ"י שבוודאי יצטרך לחלל שבת ע"י זה, מ"מ כיון דעדיין לא מטא זימנא זמן החילול כי אם לאחר איזה ימים, ומצות כיבוד חל מיד היום הזה, יכול ישמע לו, ולכן איצטריך קרא דאפילו בכה"ג לא ישמע לו, עכ"ד, ולפי"ז יש לנו ראייה מדצריך קרא דלא ישמע לאביו לחלל את השבת, דאסור להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת שמא יצטרך לחלל את השבת.

אך י"ל דאין ראייה מכאן דאסור להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת, דהא נודע קושית החזקוני דלמ"ל קרא דלא ישמע לאביו לחלל את השבת, לשיטת הטור (יורה דעה סי' ר"מ) דאביו רשע אינו מחוייב לכבדו, ממילא ידעינן דלא ישמע לו כיון דאביו רשע הוא, ואינו מחוייב לכבדו ולמ"ל קרא ע"ז עכ"ק.

והנבס"ד, עפ"מש"כ בספר חידושי הגרשוני (פרשת לך), דלכאורה קשה על מה שדיברה מרים על משה בגין דפירש מאשתו, דהא במסכת יבמות (דף פ"ב) פריך הגמרא אמאן דס"ל דלקיים מצות פו"ר בעינן זכר ונקיבה, לילף ממשה דלא היה לו רק שני זכרים, ומשני משה מדעתיה הוא דעביד, ופירש"י משום שכינה וכו', ולפי"ז קשה מה היה תרעומת אהרן ומרים על משה, ועכצ"ל דתרעומתן היתה דמוכרח לגרש אותה, ותנשא לאיש אחר ותקיים מצות פו"ר, למאן דס"ל דגם האשה מצווה אמצות פו"ר, ומוכח מזה דס"ל למרים ואהרן דהאשה מיפקדה אמצות פו"ר עכ"ד, ולפי"ז ממה הנענשה מרים על שדיברה באחיה, דהצדק הוא עם משרע"ה, ומשום דנשים פטורות ממצות פו"ר.

וכתב בספר לקוטי סופר במצות פו"ר (דף ו ע"ד מדפה"ס), דזה אי אשה מצווה על מצוות פו"ר או לא תלוי אי דרשינן סמוכין או לא, דטעמייהו דחכמים דאשה פטורה מפו"ר מבואר שם, משום דכתיב וכבשוה ודרכו של איש לכבש ואין דרכה של אשה לכבש, ודרשינן סמוכין דוכבשוה למה דכתיב לעיל מיניה פרו ורבו וגו' וילפינן דמצות פו"ר נוהג דומיא דוכבשוה, משא"כ ריב"ב ס"ל דלא דרשינן סמוכין ולא שייך ציווי דפו"ר לוכבשוה עיי"ש.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ז:), מנין לתחיית המתים מן התורה, שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים, והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנים לו תרומה, אלא מלמד שעתיד לחיות (לעולם הבא) וישראל נותנין לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מן התורה, דבי ר' ישמעאל תנא (הא דכתיב לאהרן לאו לחי הוא דאתא אלא) לאהרן כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים עיי"ש.

ובבעל הטורים (ר"פ חקת) כתב, דלכן סמך פרשת זאת חקת התורה לבהרימכם את חלבו ממנו, לרמז דרק המחזיקים בתורת ה' יש להם מנות, דאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ עיי"ש, וכתב בספר כסף נבחר פרשת מקץ (דף ז"א:), דלמאן דדריש סמוכין וילפינן מדסמך זאת חקת התורה לבהרימכם את חלבו ממנו דאין נותנים תרומה לכהן עם הארץ, אתיא קרא ונתתם לילף מיניה תחיית המתים עיי"ש.

ובמסכת סנהדרין (שם) איתא, תניא ר' סימאי אומר מנין לתחיית המתים מן התורה, שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, לכם לא נאמר אלא להם, מכאן לתחיית המתים מן התורה (דמשמע שהבטיח הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן להם ארץ ישראל, וכי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה, אלא מלמד שעתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם את ארץ) עיי"ש.

וכתב בספר בגדי אהרן פ' בראשית (דף י"ד:), דהא דילפינן תחיית המתים מדכתיב לתת להם ולא לכם, א"ש רק אי אמרינן דארץ

דישמע לו, וע"ז אתי קרא דאפי"ה לא ישמע לו, ולפי"ז ליכא ראייה מכאן דאסור להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת.

אך כ"ז נחא דווקא אליבא דמ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, דלדידיה י"ל דע"ז גלי קרא דאפי"ה אל ישמע לו, דכולכם חייבים בכבודי, אך להמ"ד דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב והוי ככל מלאכה האסורה בשבת, אכתי קושית החזקוני במקומה עומדת, דא"א לתרץ כנ"ל דאינו רשע כיון דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהלא חייבים על מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ובספר מעשה רוקח (פ' ויקהל פ"ב) כתב, דלכן מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, משום דנסמכה מלאכת שבת למלאכת המשכן, וכמו שבמלאכת המשכן היה מלאכת מחשבת, הכי נמי במלאכת שבת לא חייב אלא במלאכת מחשבת כדאמרינן בחגיגה (דף י"ג.) הלכות שבת המה כהררים התלוין בשערה, והיינו מלאכה שאינה צריכה לגופה דפטור עליו בשבת, משום דמלאכת מחשבת בעינן, ומלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא עיי"ש.

ולפי"ז ר' יהודה ור"ש במחלקותם במלאכה שאינה צריכה לגופה אי חייב או פטור, אזלי לשיטתם אי דרשינן סמוכין או לא, דר"ש ס"ל דדרשינן סמוכין (ויש להביא ראייה דר"ש ס"ל דדרשינן סמוכין, דבפסחים (דף כ"ח:) ס"ל כריוה"ג דפסח מצרים חימוצו אינו נוהג אלא יום אחד דכתיב לא יאכל חמץ וסמיך ליה היום אתם יוצאים עיי"ש), וילפינן מכח הסמיכות שיש בין פרשת שבת למלאכת המשכן דבעינן מלאכת מחשבת בשבת, ולכן ס"ל דעל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטורין, אבל ר"י אזיל לשיטתיה דלא דרש סמוכין בכה"ת (עיין ברכות דף כ"א: וביבמות דף ד.) א"כ אין לו הוכחה דבשבת בעינן מלאכת מחשבת, ולכן ס"ל דגם על מלאכה שאינה צריכה לגופה חייבין, עיין בשו"ת שו"מ מהדר"ק (ח"ב סי' ס"א).

ומעתה יבואר לנכון דברי המדרש, דכיון דחזינן דלכן נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, להורות דנענשו המרגלים דהיה להם ללמוד מהא דנענשה מרים דדרשינן סמוכין, וארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ואינן צריכין לילך כדי לעשות בה חזקה, וכיון דדרשינן סמוכין, מעתה ס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ואין האב נעשה רשע במה שמצווה לו לחלל שבת, וע"ז אתיא קרא דאפי"כ לא ישמע לו, וליכא הוכחה דאסור להפליג ג' ימים קודם השבת, ולכן נתעורר לשאול מהו להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

אך י"ל, דהנה בספר כלי חמדה (פרשת קדושים דף ס"ג מדפ"ס) הביא מה שהקשה לו הרה"ג מויערעראו, בהא דדרשינן שאם אמר לו אביו לחלל שבת אל ישמע לו, וקשה לפימש"כ המהרי"ק (שורש קצ"ג) בהא דאמרינן במסכת יבמות (דף ק"א:), דההוא עכו"ם דא"ל לישראל, קטול אספסתא (קצוץ שחת לבהמות) ושדי לחיואי בשבתא, ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני בר ישראל, דאמרי ליה בשל לי קדירה בשבת ולא בשיל לי וקטילתיה עיי"ש, וכתב המהרי"ק דבכאן שכשא"ל לבשל הו"ל רק איסור דרבנן כיון דלא היה עושה המלאכה לצורכו, אלא בשביל פחד מיתה הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה עיי"ש, ומבואר מזה דהמהרי"ק ס"ל דגדר מלאכה שאינה צריכה לגופה אינו רק בחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה וכדומה, כלומר שאין לו שום כוונה לפעולת החפירה, אלא דגם בכה"ג שהוא מתכוון לאותו מלאכה, אפי"ה כיון שאינו עושהו ברצונו החפשי הו"ל ככלל מלאכה שאינה צריכה לגופה.

וכ"כ המהרש"א במסכת ב"ב (דף ק"ט:) בחידושי אגדות, בהא דהביאו התוס' המדרש דצלפחד לשם שמים התכוון וכו', וחילל את השבת כדי שיהרג וכל ישראל ישמעו ויראו, וכתב המהרש"א דלא עבר על איסור תורה, משום דכוונתו היתה לש"ש, ולהורות לישראל שחייבים במצוות, וכיון דלא היה לו צורך במלאכה זו הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, הרי שאף שנתכוון לפעולה זו של קשישת עצים, מ"מ כיון שמטרת עשייתו הוי מפני סיבה אחרת הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ולפי"ז קשה מפני מה לא ישמע לאביו, הרי כשעושה מלאכה רק מחמת מצות אביו אין כאן חילול שבת כלל, כיון שמוכרח לעשותו הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואי משום דהכא הוי תיקון מצוה דמקיים בזה מצות כיבוד אב, הא כבר כתב הרשב"א במסכת שבת (דף ק"ח:) ד"ה חמתו, גבי קבורת מת מצוה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דמה שעושה לצורך מצוה הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, והסברא הוא כנ"ל דכיון שכל מטרת עשיית המלאכה הוא בשביל סיבה אחרת המכריחו דהיינו חיוב קיום המצוה, ולא משום שרוצה וצריך למלאכה זו, הו"ל בגדר מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור לר"ש עיי"ש בכלי חמדה מש"כ לתרץ.

אך י"ל דקושיא חדא מתורצת בחבירתה, דבאמת אם במה ששומע לאביו הוי חילול שבת גמור לא הוי איצטריך קרא שלא ישמע לו דהא הו"ל אביו רשע ואין מחיוב בכבודו, אלא מאחר דכשעושה בציווי אביו הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, א"כ שוב אין האב נעשה רשע בכך משו"ה הו"א